

Каленик

ИЗДАЊЕ
ШУМАДИЈСКЕ
ЕПАРХИЈЕ

2000
1

Овај број „Каленића“ посвећен је 2000-годишњици од телесног рођења Господа, Бога и Спаситеља нашег Исуса Христа, коју ће сав хришћански свет прослављати целе ове године

РОЖДЕСТВО

Тај мален свет пред оним световима,
што, у јатима безбројним низани,
блескају сводом, ко плава пловила,
трунка је. А ми? Шта смо, тек, ми сами?

Ал' сунца која над нама трепере,
на ваги светог љубавног плама,
ниједну живу душу не измере.
Не вага вечни по нашим вагама.

Пред творцем својим космос сав је - ништа.
И објави цар с космичког средишта:
„Отац ћу бити Адамовој деци,
Род, смрћу ловљен, избавићу стога,
пред мојим лицем биће непорецив!“
И нетакнута дева роди Бога.
1832.

Вилхелм Кјухелбекер

[Руски песник немачког порекла Вилхелм Кјухелбекер (1797-1846), био је један од најбољих пријатеља Александра Пушкина, па, стога, не чуди што је његова поезија до данашњих дана остала свежа и занимљива]

БОЖИЋНА ПЕСМА

Из љубави жарке Ти се с неба спусти,
Из вечне красоте у ругобу муке,
Из вечне светлости у мрак злобни, густе,
Дављеним у греху пружи свете руке.
Зачуди се небо, земља затресе се.
Добро дош'о, Христе! Људи, радујте се!

Из љубави жарке, којом свет сотвори,
К'о роб се понизи, да робље одрешеш,
Да обновиш кућу што Адам разори,
Да мрачне просветиш, грешне да разрешиш.
Љубав не зна страха нити понижења.
Добро дош'о, Христе, Владико спасења!

Из љубави жарке, Царе свих красота,
Ти остави блесак красних херувима,
У пећину сиђе људскога живота
С буктињом и миром очајним људима.
Устраши се земља: како да Т' одржи?
Добро дош'о, Христе, Тебе небо држи!

Девница прекрасна давно ти се нада,
Земља Ти је диже, да се кроз њу спустиш
С високог престола, из небеског града,
да донесеш здравље, грехе да отпустиш.
О Девнице света, кадилнице златна,
Слава Ти и хвала, Мати благодатна!

Епископ Николај (Велимировић)

ФОТОГРАФИЈЕ

На насловној страни:

Рођење Христово,
фреска манастира Крушедола

На претпоследњој страни:

Храм Силаска Светог Духа у Кораћници

На последњој страни:

Каменовање Светог првомученика
и архиђаконa Стефана, фреска
манастира Мораче

Света архијерејска литургија
у Саборном храму у Крагујевцу,
на Божић, 7. јануара 2000. године

ХРИШЋАНСКО ПРОСВЕЋИВАЊЕ СРПСКОГ НАРОДА

ристијанизација Срба била је постепена и веома дуга. Хришћанску веру и културу Срби су примали полако и прилично површно. Земље које су насељавали припадале су у црквеном погледу Риму „све док их цар Лав III Исавријанац (717-740) није одузео од папе“¹. Срби су се тешко одвајали од старе религије, а нову нису разумевали „јер народ није разумевао латинске молитве и црквене књиге“². Зато је цар Лав Мудри (886-912) и био у прилици да каже: „А они који су примили светињу спасоносног крштења све до наших времена, утолико уколико до њих стоји, чувају склоност према старим слободама“³.

Константин Порфирогенит (913-959) оставио је два драгоцене податка о покрштавању Срба. Из првог сведочанства сазнајемо, да је цар Ираклије (610-641) послао латинске свештенике из Далмације да изврше превођење Срба у хришћанство. „И пошто садашња Србија и Паганија и земље Захумљана и Требињана и земља Конављана беху под влашћу Ромеја, а те земље опусте од Авара, јер из тамошњих земаља они изгнаше Романе који сада станују у Далмацији и Драчу, то цар у овим земљама насели исте Србе и беху они потчињени цару Ромеја; цар њих покрсти доведши свештенике из Рима и, научивши их да правилно врше дела побожности, изложи им хришћанско веровање.“⁴ Све се ово догађало у време „када су православна и католичка црква формално сачињавале једну целину, али је већ у то доба међу њима било толико разлике, да су потпуно различити били утицаји Рима и католицизма и утицаји Цариграда и православља“⁵.

Будући да хришћанство код Срба није ухватило јачег корена, цар Василије I Македонац (877-886) предузима поново крштавање Срба. Међутим, папа Јован VIII (872-882) и даље је имао претензије на ужи српски простор. Иницијатива пак за поновно крштење дошла је сада од Срба. Њихове изасланике „цар благо прими и прихвати и одмах с њима посла свештенике с царским човеком, како би их пре свега ослободио душевне опасности и поново привео ранијој вери и разрешио их из незнања и лудости учињених грехова“⁶.

Сматра се да је ово друго покрштавање Срба изведено заслугом учене браће Кирила и Методија који су, заједно са својим ученицима, уз помоћ словенског писма и Светог писма и богослужбених књига на народном, словенском језику „све словенске стране просветлили“. Међутим, најтеже је ишло са Неретљанима. „Прихватању хришћанства“, каже Сима Ђирковић, „најдуже су се опирали Неретљани, који су због тога били прозвани и Паганима, али и њихово преобраћање завршено је за владавине Василија I“⁷. Неретљани у „непроходним и брдовитим крајевима... пославши посланике истом блажене успомене цару Василију, затражише да буду и они покрштени и он пославши царске људе покрсти и њих“⁸. И поред тога, један део Срба остао је некрштен. Хришћанство су примили тек после представљења Светог Саве, кога добише као крсну славу. Њихови потомци (Слијепчевићи, Пецељи, Гарићи, Манојловићи и други) и данас славе Светог Саву као своје крсно име.

Пре Светог Саве наше земља би „растрзавана утакмицом из-

међу католицизма и православља, које се све више снажило од појаве Стевана Немање“⁹. Иако је Немања био човек силан и упоран, није ни он „могао потиснути ни католицизам, ни искоренити сасвим јереси, које су харале унутар самог народа. Пада веома у очи да Немањи није ишло за руком да Вукана, свог најстаријег сина, одвоји од привржености католицизму.“¹⁰

Свети Сава у свом „малом књижевном ремек-делу, житију свог оца Немање, творца и јединитеља наше старе државе, тај мистик записује ове слатке речи: „Пропаде све што имађаше да купи бисер драгоценог Христа“. Одиста, Немањићи су сазидали Хиландар и мрморне Дечане, које нема нико око нас! Срби су затим дали у истој великој инспирацији и два величанствена епоса, који, када би, нестали, ничег више не би други балкански народи и хришћански Словени могли показати као достојан писмени докуменат о хришћанској трагедији тих векова. Срби су дакле, били мач и слово Христово на овој страни Европе. Све је ово укупно величанствена афирмација Србина у његовом значењу европског грађанина и Христовог војника.

Са оваквим историјским наслеђем хришћанства, ми смо живели и војевали и трпели. Православље су изграђивали грчки оци који су у њега унели ведрину грчке мудрости и животну радост старе хелинске идеје о односима неба и земље; а светосавље је у њега унело чистоту односа између верника и држављанина, између националне државе и државне нације, и најзад између општег и личног; а обоје заједно је дало Србину да увек буде са Богом насамо! Требало је неизмерне му-

дрости и хришћанске силе Светом Сави да између Цариграда и Рима, који су нас подједнако притискивали, пробије пут за спасење моралног интегритета и духовног јединства свом народу. У једном доцнијем моменту је, по наредби из Рима, шест година вођен у Босни против „шизматика“ крсташки рат до истребљења! Српски народ је имао против себе две најстрашније монархије, једну са истока и другу са запада, отоманску и аустријску; и две најискључивије религије, муслиманску и римску, али је грађевина Светог Саве остала ипак и даље моћна. Није чудо, дакле, што Срби који су на Балкану пали последњи, поново су се дигли први.“¹¹

После седамнаестогодишњег пребивања у Светој Гори, где је спасавао своју душу, Свети Сава је напустио слатку му пустињу и дошао у Србију да настави хришћанско просвећивање свог народа и да му на тај начин спасе душу.

„У најзабаченијим крајевима или касније придруженим крајевима религиозност је била површна. Нека веровања и обичаји били су штетни остаци паганства. Сава је у премудрости својој знао да ту треба поступити „ни о шухоју ни о деснују, но о правоју“. Све што се суштински није косило с речју Божијом и аутентичним предањима он је допуштао, али се трудио да искорени оно што је могло да поремети Христову истину, да излеже јерес. Он је сем тога учио народ да је права вера не само у догми него да њу треба да потврђују и добра дела...

Свети Сава је увиђао да није добро да Срби у црквеном погледу зависе од Охридске архиепископије односно Васељенске патријаршије... Сава је све више веровао да би најбоље било да црква у Рашкој буде самостална, под управом домаћих људи, да епископа и свештеника треба да буде више, како би се могла довршити християнизација земље, да црква буде заиста на-

родна и српска, а да ипак остане у духовној догматској вези са патријаршијом у Византији. Таква црква између Грка и Латина, дисидената, јеретика, било је најбоље решење. Такво црквено уређење свело би на праву меру и опортунистичко понашање његове браће према западу и папској столици, која му се није могла свиђати.“¹²

Пут српског народа ка Христу, светлости „која обасјава свакога човека који долази на свет“ (Јован 1:9), био је дуг и напоран. Зато је „српски народ прошао кроз три ступња на путу ка Христу: прво су грчки свештеници бацили семе Христове науке, затим су дошли ученици Ђирила и Методија, а Сава је нашао Христа у раду за отаџбину, место да га тражи у глувој пустињи. Он је сејач једне мисли која је расла заједно са ширењем српске државе; мисли која ће надживети царство.“¹³

Као Христов следбеник, равн апостолима, у просвећивању српског народа калемиио је православу веру на живот, чије је гране „органиски спојио једну с другом, тако да се не може једна од њих отсећи, а да остале не осете бол“¹⁴.

Будући да је у младом архиепископу Сави „проврела Немањина крв“ – како рече Станоје Станојевић¹⁵, он се сав предаје хришћанском просвећивању свог народа.

Нарочито у оним крајевима где се још борио „перун са Христом“¹⁶. За разлику од свога оца, Свети Сава мирним начином уводи у православље оне који су још увек били „полуверни“.

Калемећи Христа, племениту маслину, на дивљину рода нашег, Свети Сава се трудио да свима буде све. Описујући његов просветитељски рад, Теодосије каже: „Прохођаше и обилазеше сву земљу народа свог, учвршћујући га вером православља и поучавајући, предајући му добре нарави и обичаје, настављајући

све исповедањем и покајањем. Оне од благородника, што их налазаше у јересима, мољаше много и поучаваше, да се придруже Саборној и апостолској цркви.“¹⁷

Као Христов проповедник увек се „придржавао дела духовних и богоугодних“, каже Доментијан, „учећи сваком богољубљу, упућујући и утемељавајући све, милујући убоге, дајући потребитим свако довољство, а уставе и примере добротинастава сам собом показујући, као што рече Апостол: отпоче Исус творити и учити“¹⁸.

У свом просветитељском раду Свети Сава „закорачио је на све стране, и сваки његов корак био је поуздан и добар; дотакао се много чега, и сваки његов додир био је мелем; осврнуо се на много шта, и сваки његов поглед претворио се у дивно дело“¹⁹.

Били би неправедни ако би рекли да је рад на хришћанском просвећивању код нас почео од Светог Саве. Школа је било и пре њега. „Почеци њихови датирају од самога примања хришћанства. Јер се примањем хришћанства, које је у оно време значило исто што и ступање у ред културних народа, примани су и сви законски прописи и наређења о оснивању школа и поучавању деце и својих домаћих.“²⁰ Но, и поред тога, хришћанско просвећивање нашег народа стављено је у темеље културног подизања захваљујући делу Светог Саве. Његове школе биле су „прве српске организоване школе у којима се омладина, са обуком писмености, упознавала и са главним основама вере, са молитвама и псалмима“²¹.

Школски живот у доба Немањина може се пратити захваљујући изворној литератури. Тако на пример, из биографија архиепископа Јевстатија I (1279-1286) и Данила II (1324-1337), сазнаје се да су у крајевима, где су они рођени, постојале школе за „учење књига“. Настава је била појединачна, али и групна.

Наставници су били свештеници, чрнци и чрнице, а такође и световна лица. „Истина, те школе нису биле школе у данашњем смислу: са нарочитим зградама, учитељима и разредним системима. Али таквих школа у средњем веку није било уопште. Школе су, у то доба, биле у зависности од воље и способности људи за учитељски посао, без обзира на то да ли су они свештеници, монаси или обични грађани. Прикупљана су деца и отворане школе. У противном школе нису постојале, или су се гасиле, ако их је баш и било, са смрћу учитеља које није имао ко да наследи. И баш тај привремени карактер школа много је допринео да се ове у историјским споменицима помињу само узгредно.“²²

Осим ових школа у Немањинском периоду било је и дворских школа за оне који беху просвећени крштењем и светим књигама – како сазнајемо из старих житија.

После Косовске катастрофе „пресечено је било све наједанпут. Српске школе остале су да живе и после тога, али под тешким условима. Оне су биле јако проређене и уназађене.“²³

Нарочиту пажњу хришћанском просвећивању посветио је деспот Стефан Лазаревић (1389-1427). Главна средишта и даље су били Студеница, Жича, Пећ, Манасија и други наши манастири. Образовани монаси преводили су с грчког језика не само богослужбене књиге, већ и све оно што је могло послужити хришћанском назидавању.

У време проналаска штампарије, 1456, српски народ, иако савладан од Турака, није престао да у датим могућностима и даље ради на хришћанском просвећивању. Наиме, „наши стари нису клонули, нити сасвим напустили рад на просвети и умном развоју свом. Шта више, они се живо отимаху, да и у тим претешким приликама учине све што

могу у корист културнога и религијског напретка свога. Зато су међу првима примили и проналаск штампања књига. А први прегаоци на томе пољу су били калуђери наши из западних крајева – Црне Горе, Албаније, Босне и Херцеговине...“²⁴

После гашења Пећке патријаршије (1766) српски народ живео је по покрајинским српским црквама. Све до васпостављања Српске патријаршије, после Првог светског рата, очи нашег народа биле су управљене у правцу Пећке патријаршије и на тај начин нејединство је ипак представљало црквено јединство. У свим покрајинским црквама основна брига била је сачувати веру и нацију. Сви они који су били на челу покрајинских цркава, а било их је шест, старали су се о верском васпитању оних који

су њиховом старању и бризи били поверени, са више или мање успеха. Успех је пак зависио не само од политичких прилика, већ и од материјалних могућности. „Но поред свих неприлика већ је владика Василије (1766) покушао да дигне просвету у свом народу: основао је прву школу на Цетињу, али она под тешким приликама брзо угину...“²⁵ Писменији свештеномонаси држали су у својим манастирима, у Црној Гори и Боки Которској, своје школе. У таквој школи учио се писмености и генијални митрополит Петар Петровић II Његош.

„Чим је прегалаштвом и многобројним крвавим жртвама одличних представника народа и Цркве, почела се дизати слобода у Србији, почињу одмах и светли зраци просвете разбијати таму, што је тако дуго обавијала претке

Никејски патријарх Герман поставља Светог Саву за аутокефалног архиепископа српског, 1219. године, у време владавине византијског цара Теодора I Ласкариса, мозаик храма Светог Георгија на Опленцу

наше у турском и фанариотском ропству. И већ за устанка почеше се по градовима и неким селима подизати основне школе; а богатији људи узимали су и у кућу учитеља за своју децу. Учители су били већином аустријски Срби, а издржавани су махом из црквено-школског таса.²⁶ Напредак хришћанског васпитања и школства почео је тек после 1830. године, када су подизане основне, средње и више школе.

У Босни и Херцеговини српски народ је поклањао велику пажњу хришћанском васпитању своје деце. Прва вест о вероисповедној школи у Сарајеву потиче из XVI века. У једном турском документу из 1539/40. године помиње се „земљиште на вароши, које је завјештала Пава, кћи попа Раке, да ту, наравно пошто се направи кућа, станују свештеници и да они поучавају у јеванђељу хришћанску дјецу“²⁷.

До XIX века српска деца у Босни и Херцеговини верска знања добијали су у манастирима, а писменост су учили методом срицања. Бригу о васпитању деце водила је Црква. Зато су се црквене општине, као и у Карловачкој митрополији, називале црквено-школским општинама. Тако је црквено-школска општина у Сарајеву 1855. године отворила, поред основне школе, и средњу школу коју је назвала Већа грађанска школа.

Када је Босна и Херцеговина подвргнута управи Аустроугарске, она је решила „да дотадашњу самоуправу Срба православних у питањима цркве и школе стегне и подвргне свом надзору и утицају“²⁸.

Српски народ у Босни и Херцеговини добро је знао да су „Црква и школа били бедеми са којих је српски народ у Босни и Херцеговини бранио своју верску и националну индивидуалност за време робовања под Турцима и Аустријом“²⁹.

Колико је, на пример, Мостарцима стало до вероисповедних

школа види се и по томе, „да су Срби себе драговољно обавезали, да ће у ту сврху давати годишње 20, 30 па и 50 француских наполеондора, или исто толико руских империјала, или турских златних мецидија, док је у исти мах и онај по иметку најслабији Србин Мостарац, чак и они који су по улицама продавали „сомуне“, прилагао годишње по 20, 30 и више „плета“, оних старих аустријских сребрних цванцика“³⁰.

Првим прегаоцима на просветном пољу у Карловачкој митрополији сматрају се митрополити Мојсеј Петровић (1713-1730) и Викентије Јовановић (1731-1737), који су просветне раднике доводили из православне Русије. За основне школе доведени су учители 1726, а за средње, класичне школе, 1731. године. „Основне школе одржале и развијале су се лепо током времена, под црквено-народном управом, и много су користиле народном просвећивању у српском националном духу.“³¹

Поменуте школе брзо су запустеле, али су доласком Павла Ненадовића (1749-1768) на положај митрополита карловачког поново оживеле. У том циљу основао је Покровобогородичне школе, чије је издржавање пало на терет посебног фонда у који су се сливали прилози свештенства и народа. Овај школски фонд до краја његовог живота нарастао је до пет милиона круна „и подмиривао је многе просветне потребе Срба у бившој Карловачкој митрополији“³².

Рад митрополита Павла „на подизању културе и просвете међу аустроугарским Србима био је од епохалног значаја. Од то доба, управо, јавља се међу Србима више интереса за просветом, књижевношћу и науком; од тада у српском друштву све се више осећала струја новог живота.“³³

Из његове оставине основан је Школски фонд који је нарастао до 5 милиона круна до Првог

светског рата, и служио је покривању просветних потреба. Уништен је за време Другог светског рата.

За време митрополита Павла у Срему је било 20 српских вероисповедних школа у које је он слао „своје изасланике који су одржавали испите... И, исти су по обављеној визитацији и испитима подносили му списак школске деце и њихових учитеља...“³⁴

Почетком XIX века Карловачка митрополија имала је 353 школских здања вероисповедних школа, 282 учитеља, 202 учитељице и 73 575 ученика. Све је то било на буџету Митрополије. Поред основних вероисповедних школа да поменемо и друге црквене школе: Богословија са Семинаром у Сремским Карловцима, која је имала факултетско уређење, две Велике српске православне гимназије у Сремским Карловцима и Новом Саду, мушку и женску учитељску школу (препарандију) у Сомбору, мушку учитељску школу у Пакрацу, а женску у Горњем Карловцу; три више девојачке школе у Панчеву, Новом Саду и Сомбору, васпитни завод за девојке - Ангелијанум, а за српске студенте - Текелијанум, у Будимпешти. У свим поменутим школама веронауку су, од времена патријарха Георгија Бранковића (1890-1907) па до стварања Краљевине Југославије, предавала лица са највишом богословском спремом. А онда је дошао Први светски рат. „Рат је сав тај рад прекинуо, али се очекује нов полет и на овом пољу“ – рекао је проф. др Радослав М. Грујић. На жалост, његова предвиђања нису се остварила, а у то се, касније, и сам уверио. Зато је Иларион, епископ горњокарловачки, историчар и новозаветњак, и могао рећи: „Наш се брод 1918. године насукao“. Наиме, све оно што смо имали, од основних школа до Великих гимназија и Богословије, која је давала свештенике, про-

фесоре и катихете са највишом теолошком спремом, пропало је у Краљевини Југославији и тај ниво никад више нисмо достигли. Богословија у Карловцима насилно је укинута без икакве одлуке надлежних државних власти. Студенти су морали завршити започето школовање у манастиру Гргетегу, а у њихову зграду уселила се деветоразредна средња богословска школа. Све основне школе, препарандије (учитељске школе), женски васпитни заводи и обе гимназије изгубили су свој статус односно верски карактер, јер су подржављене. На нашу срамоту, верски карактер двема гимназијама вратио је римокатолички свештеник Антон Корошец, министар просвете, непосредно пред Други светски рат, али то је већ било касно. Све оно што се два века изграђивало на пољу не само хришћанске просвете, већ просвете уопште, разорено је у новој држави.

У Будимској и Темишварској епархији вероисповедне школе задржале су се и самостално одржавале све до 1945. године. Оне су биле у овим државама најважнији чинилац у очувању православне вере, језика и народности. Њиховим укидањем отворена су врата мађаризацији и романизацији оно мало преосталог нашег живља. У Румунији су још недавно нашој деци у чисто српским селима постављани за учитеље Румуни, а учитељи српске народности упућивани су на рад у чисто румунска села.

У Америци је крајем деветнаестог века отворено седам „школица“ како рече јеромонах Севастијан Дабовић, један од највећих православних мисионара ове земље, у свом писму патријарху Георгију Бранковићу. Приликом организовања Српске православне цркве у Америци и Канади, све су црквене општине организоване као црквено-школске општине и данас све оне имају своје недељне црквене школе. Ове школе далеко су од

организованих вероисповедних школа у Босни, Херцеговини и Карловачкој митрополији. И поред доброг материјалног стања, наше општине нису никада постале у правом смислу и школске, јер нису ни покушале да отворе макар једну, експерименталну основну школу на матерњем језику, или макар са дво-

коптска заједница у Египту има своје основне и друге школе у Египту, а Украјинци у Америци и Канади, ми свега тога, на жалост немамо.

Наш брод који се 1918. године насукао, како рече најученији међу српским архијерејима, Иларион Зеремски, после 1944. почео је са пропадањем и још

језичном наставом с правом јавности. Зато наша деца у Новом свету не знају наш језик, а родитељи плаћају данак у крви. Црква је немоћна да било шта учини у овом погледу, јер материјалним добрима, која нису мала, управља световни елемент. Док

увек пропада све дубље и дубље. Српска православна црква, вековни носилац културе и просвете, доведена је после Другог светског рата до просјачког штапа. Одузет јој је сав коренити иметак. Једва је 1948. године добила дозволу да отвори у Призрену

прву од пет предратних бого-
словија. Све су јој зграде основ-
них вероисповедних школа, гим-
назија, учитељских школа и вас-
питних завода национализоване,
а фондови и задужбине за
издржавање просветних завода
и стипендирање сиромашних сту-
дената, међу којима је најмање
било теолога, одузети. Верска
настава, која је од 1944. постала
факултативна, забрањена је
1949. у државним школама. Када
је Црква организовала по градо-
вима и у неком селу верску нас-
таву у својим просторијама, чи-
њене су јој невероватне сметње
све до наших дана. Тако се
хришћанско просвећивање наше
деце и омладине није могло
вршити чак ни у црквеним просто-
ријама. Али зато, одмах после
Другог светског рата отворена су
сва врата сектантима свих врста,
који су несметано добијали доз-
воле за подизање својих молит-
вених домова врло zgodних за
разбијање Српске православне
цркве. Сви одговорни добро су
знали да ове идеје долазе са за-
пада. Срца оних који су провери-
ли нису више била у Београду,
већ на западу.

Поставља се онда питање:
Где је ту излаз? Српска право-
славна црква залаже се за увође-
ње верске наставе у државним
школама као изборни предмет.
Недавно искуство наше Цркве у
Босни и Херцеговини, где се ве-
ронаука по школама редовно пре-
даје, доказује нам да је сада тамо
међу омладином много мање оних
који се одају дрогама и оном, како
би свети апостол Павле рекао, о
чему је срамота и говорити.

Црква је вољна да помогне
младима. Она стално настојава
да се верска настава одржава и
припрема вероучитељски ка-
дар на Богословском факул-
тету и Институту. Издаје и сав-
ремене веронаучне уџбенике у
великом тиражу, јер она из ис-
куства зна да „вера бива од про-
поведи, а проповед од речи
Божије“ (Рим. 10:17).

Надамо се да идемо у сусрет
бољим временима, која ће бити
више наклоњена Цркви, односно
верујућем нашем народу. У том
случају ће Црква моћи испунити
своју дужност учења, добијену од
свог божанског Оснивача, који јој
стално поручује: „Идите и начи-
ните све народе мојим учени-
цима“ (Матеј 28:19).

Сава, епископ шумадијски

Напомене:

1. Ђоко Слијепчевић, *Историја Српске православне цркве, I*, Мин-хен 1962, 357.
2. К. Јиречек-Ј. Радонић, *Историја Срба, I*, Београд 1952, 98.
3. *Византиски извори за историју народа Југославије, књ. I*, Београд 1955, 233.
4. Исто, 49.
5. Станоје Станојевић, *Борба за самосталност католичке цркве у Немањинској држави*, Београд 1912, V
6. *Византијски извори..., књ. II*, 16-17.
7. Сима Ћирковић, *Образовање српске државе*, у: *Историја српског народа*, друго издање, Београд 1994, 151.
8. *Византијски извори...* 16-17.
9. Ђоко Слијепчевић, *Историја Српске православне цркве, I*, 41.
10. Исто.
11. Јован Дучић, *О Светом Сави*, Гласник Српске православне цркве, Београд 1946, 37.
12. Божидар Ковачевић, *Свети Сава између истока и запада*, у: *Свети Сава*, Београд, 1977, 322.
13. Божидар Ковачевић, *Свети Сава пре и после смрти*, Српски књижевни гласник, бр. 3, Београд 1935, 197.
14. Благ. Гардашевић, *Светосавско просвећење*, Гласник Српске православне цркве, Београд 1946, 39.
15. Станоје Станојевић, *Свети Сава*, Београд 1935, 35.
16. Божидар Ковачевић, *Свети Сава пре и после смрти...* 197.

17. Теодосије, *Живот Светога Саве* (Башић, Старе српске биографије, Београд 1926, 151)

18. Лазар Мирковић, *Животи Светога Саве и Светога Симеона*, Београд 1938, 243.

19. Владимир Питовић, *Уметнички дух Светог Саве*, Гласник Српске православне цркве, Сремски Карловци 1940, 177.

20. Др Јордан П. Илић, *Српске школе у доба Немањина*, Гласник Српске православне цркве, Београд 1946, 175.

21. Исто, 176.

22. Исто, 178.

23. Исто, 181.

24. Радослав, М. Грујић, *Православна Српска црква*, Београд-Крагујевац 1995, 83.

25. Исто, 143.

26. Исто, 152.

27. Владислав Скарић, *Српски православни народ и црква у Сарајеву*, Сарајево 1928, 127.

28. Ристо Грђић, *Борба за црквено-школску аутономију у Босни и Херцеговини*, Гласник Српске православне цркве, Београд 1959, 125.

29. Исто, 128.

30. Исто, 128-129.

31. Р. Грујић, *Карловачка митрополија*, у: Ст. Станојевић, *Народна енциклопедија, II*, Загреб 1926, 254.

32. *Азбучник Српске православне цркве по Радославу Грујићу*, Београд 1993, 160.

33. Рад. М. Грујић, Др Дамаскин Грданички, *Посланице митрополита Павла Ненадовића (1699-1768)*. Прилог за историју српског црквеног проповедништва у 18. веку, прештампано из „Богословља“, св. 1, год. IV, Београд 1928, 8°, Гласник историјског друштва у Новом Саду II, Сремски Карловци 1929, 283.

34. Д. Руварац, *Списак српских школа и учитеља у Срему 1754. и 1755*, Гласник историјског друштва у Новом Саду III, Сремски Карловци 1930, 107.

РОЂЕЊЕ ХРИСТОВО - БОЖИЋ И БОЖИЋНИ ОБИЧАЈИ У НАШЕМ НАРОДУ

Навршило се две хиљаде година од рођења Господа Исуса Христа, Спаситеља света. Зашто се Бог јавио у телу? Зашто Бог Логос, Реч Божја, кроз коју је све постало - „постаде тијело“ (Јн. 1,14), постаде човек? Одговор је: Он се родио, постао човек и дошао на свет, да би спасао људе од греха, од зла као његове последице и од оца греха и зла - Сатане; дошао је да сатре и уништи грех и зло и власт Сатане. Родио се „ради нас и нашег спасења“, као што се каже у Символу вере. Наша генерација може бити поносна и срећна што може да учествује у овом великом јубилеју и слављу, певајући заједно са анђелима радосну песму: „Слава на висини Богу, и на земљи мир, међу људима добра воља“ (Лк. 2,14).

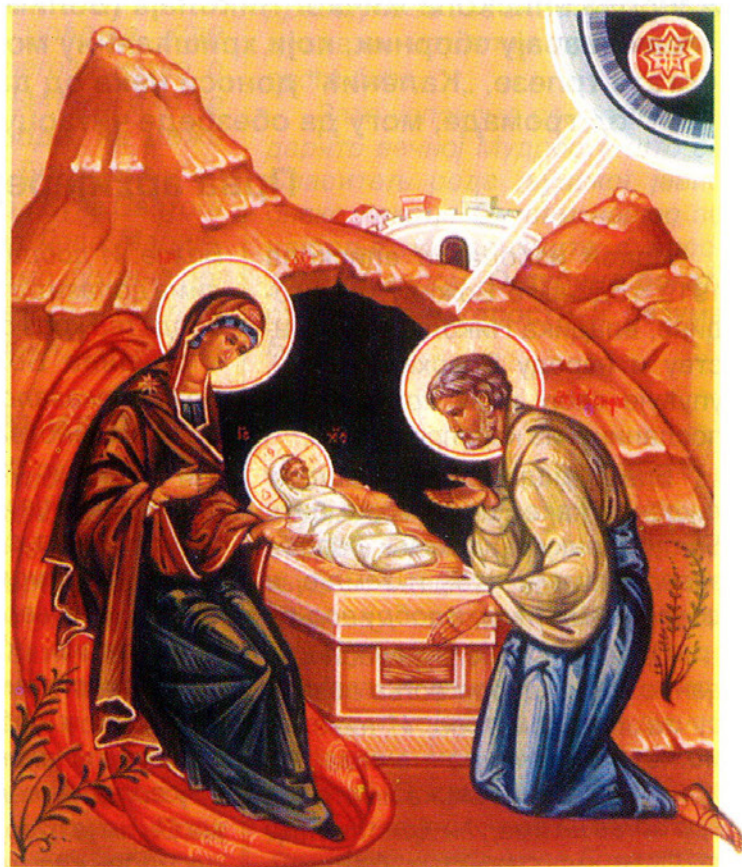
Божич је врло омиљен празник у нашем народу, који се свечано прославља у кругу породице. На жалост, и данас, врло често се може чути или прочитати да су обичаји везани за овај празник и само његово празновање, паганског порекла. То је због тога што су се наши етнолози више интересовали за проучавање наше прехришћанске, многобожачке вере, а у хришћанском периоду су се више задржавали на траговима које је у духовном животу већ христјанизованог народа оставило старо, прехришћанско, паганско веровање. То потврђује наш познати етнолог Веселин Чајкановић, следећим речима: „Шта се, међутим, десило са свим тим онда кад су Срби напустили паганизам и приступили хришћанству? Ми, опет из науке о религији, довољно знамо да овакве ствари не ишчезавају лако, и да су међу њима нарочито отпорни културни обичаји и веровања. Када су Срби примили хришћанство, продужило је све ово да живи и даље, само је добило хришћанску интерпретацију, и везало се за поједине личности из хришћанског круга.“¹

Разрађујући даље своју тезу, Чајкановић велике хришћанске празнике и обичаје везане за њих, своди на пагански култ мртвих. За Бадњи дан, који претходи Божићу, он каже да је био празник „првобитно намењен душама предака, али, поред тога, прикупио је он и друге неке празнике и извршио њихову ликвидацију, послужио као жижа за читав један синкретизам у нашој старој религији... О Бадњем дану се очекује конкретно епифанија, лични долазак бога, за кога је спремљена и жртва сасвим у духу паганских схватања.“² Да би ово поткрепио, он каже да се полаженик (полажајник) посипа пшеницом, јер представља „олицетвореног претка“. Мед се на Бадње вече приноси прецима, а ораси, који се бацају у четири угла, су храна де-

монима.³ Не можемо се уопште сложити са овом његовом тврдњом.

Као што смо рекли, Божић је врло омиљен празник у нашем народу. За њега су везани обичаји који имају чисто хришћански карактер и смисао: уношење бадњака и сламе у кућу, чесница, полаженик (полажајник) и мирбожење. „Обичај сечења бадњака“, по речима Милана Вуковића, „потиче отуда, што су витлејемски пастири, на знак звезде да се родио Исус Христос Избавитељ, насекли у шуми грађа и понели га у пећину да наложе ватру и огреју Христа и његову мајку.“⁴ **Слама** која се уноси у кућу, подсећа све нас да се Спаситељ родио у штали на слами, што потврђује јеванђелист Лука следећим речима: „И роди сина својега првенца, и пови га, и положи га у јасле“ (Лк. 2,7). **Чесница** изображава Тело Христово и има литургијско обележје, јер нас подсећа на речи са Канона евхаристије: „Твоје (дарове) од Твојих (дарова) Теби приносимо због свега и за све“. **Полаженик (полажајник)** се може довести у везу са мудрацима са Истока, који су, вођени чудесном звездом, дошли да се поклоне новорођеном Богомладенцу.

Мирбожење на Божић је обичај који се састоји у томе да се тог дана људи поздрављају са: Мир

Божји, Христос се роди! Ваистину се роди! То је због тога што је Божић празник мира и љубави, јер се родио Христос - Цар мира и љубави.

Славећи Божић наш човек осећа радост коју дели са свим људима и свим створењима Божјим, са целом творевином, баш као што и слуша у божићној песми, **стихири на Слава, на стиховње**: „Да радујетсја убо всја твар и да играјет: обновити бо ју прииде Христос и спасти души наша“. Колико је све ово усађено у свести нашег народа, најбоље потврђују речи народног песника:

**Ода шта се потресе
ведро небо и земља?
Роди света Пречиста
Христа Бога нашега
који нам је створио
ведро небо и земљу,
и нас грешне на земљи.**⁵

Ове речи потврђују да је наш човек одувек знао да је Божић чисто хришћански празник, који свој основ за слављење има у Светом писму. У народној мудрости, у којој се огледа одсјај хришћанске науке, истовремено се осећају и облици, услови и начин народног живота. Сведоци смо да многи, на жалост, то превиђају и оспоравају. На срећу, нису у праву. Говорећи о овом проблему, наш познати теолог др Ла-

зар Милин, каже: „Кад Црква са јеванђелском науком уђе у један народ, она има циљ и задатак да сав живот тог народа, његово мишљење и осећање, његове обичаје и установе, његову етику и политику, његову социологију и економију, његову исхрану и одевање, једном речју, целу народну душу и тело тог народа, препороди, облагороди и освети Духом Светим, Духом Христовим, тако да и тај народ, слично апостолу Павлу, може да каже: „Не живим више ја, него Христос живи у мени“ (Гал. 2,20).⁶

протођакон др Драган Протић

Напомене:

1. В. Чајкановић, **О српском врховном богу**, Београд 1941,5.
2. В. Чајкановић, **О врховном богу у старој српској религији**, СКЗ, Београд 1994, 147-148.
3. В. Чајкановић, **Стара српска религија и митологија**, СКЗ, Београд 1994, 124.
4. М. Вуковић, **Народни обичаји, веровања и пословице код Срба**, Београд 1981,81.
5. Вук, **Српске народне пјесме I**, Београд 1975, 102.
6. Л. Милин, **Утицај православне Цркве на духовну културу српског народа**, Теолошки погледи 1974, бр. 4,224.

БОЖИЋ ВЛАДИКЕ НИКОЛАЈА

Проповеди, посланице, песме, приче, мисионарска писма, као и други састави свих жанрова епископа жичког Николаја (Велимировића) о Рождеству Господа Исуса Христа сачињавају зборник, који хришћанину може бити духовна храна за цео живот. Са те богате трпезе, „Каленић“ доноси неке од дарова, који, и поред тога што су само мрвице од громаде, могу да обезбеде читаоцу утеху и проналажење смисла живота.

Прва архијерејска посланица

Након избора за епископа 1919. године, о Божићу исте године, владика Николај свештенству и народу Епархије жичке, упућује своју прву архијерејску посланицу, из које преносимо:

Браћо, родио се Бог у облику људском какав само може бити Бог у облику људском - раздре завесу између неба и земље, и донесе земљи мир и добру вољу.

Од рођења Господа нашег до данас мир и добра воља везани су за име Христово. И нико не може имати мира не имајући Христа, нити ико може имати добре воље не имајући Христа. Мир долази од сазнања близине

Божје. И добра воља према људима долази од сазнања људског сродства кроз очинство Божје. А и близина Божја и очинство Божје показало се, објавило се, до савршенства у Исусу Христу. И тако Исус Христос је доказ близине Божје и очинства Божјег према свима створењима у васиони. По самом признању Христовом, кроз њега је Бог Отац говорио и радио. Живећи тим потпуним јединством с Богом Христос је осећао у себи неизмерно дубоки мир и неизмерно широку добру вољу. А желећи срећу људима Он им је говорио: Будите једно са мном, као што сам ја једно с

Оцем. Јер у томе јединству с Оцем Христос је осећао срећу, и мир, и моћ, и бесмртност, и тежио је, да то своје осећање среће, мира, моћи и бесмртности пренесе и на све остале људе. Да тако учини све људе богољудима, као што је Он био Богочовек. И да тако заснује царство Божје, царство богова на земљи и: царство мира и добре воље, у коме волови и јагањци деле своју постељу са синовима Божјим, а чобани и анђели певају, као из једних уста, хвала Богу.

Но лакше је од камења начинити људе него од људи богове. Христос се није варао у томе. Он

је предвидео и прорекао оно што се догодило. Њему, који је донео људима највеће добро, људи су објавили рат од почетка. И у том рату против Христа, против Бога човечанство се растрже деветнаест столећа. Најбурнији и најтрагичнији део историје људске од почетка света јесте део од Христа до данас. С Христом је управо и рођена трагедија у

свету. Пре њега постојао је тупи и беспомоћни бол људи, но не и трагедија. Јер трагедија иште објашњење. Отуда је рођење Христа рођење трагедије. И деветнаест столећа старости хришћанства представљају деветнаест страшних сцена праве људске трагедије. Доласком својим Христос није смањео бол човечанства него га је повећао.

Пробуђењем човечанства Он је повећао бол човечанства. Јер заиста мање осећају бол они, који спавају на трњу, него они, који будни леже на трњу. Па да није Христос учинио горе својим доласком? Цените сами, да ли је боље оставити некога да спава у корову и трњу или га пробудити, да би јекнуо од бола и покушао да се спасе.

Зашто се Христос морао родити а не просто јавити

У једном мисионарском писму владика Николај одговара на питање, зашто се Христос Господ морао родити, па расти, па мучити се. Зашто се није одједанпут јавио с небеса у виду зрелог човека?

Колико је небо високо над земљом, тако је висока мудрост Божја над разумом човечјим. По мудрости Свевишњег Христос се требао јавити свету и као дете и као младић и као зрео човек, да свима буде приступачан и да задобије све. Да Он никад није био дете, била би бледа и хладна Његова реч: **пустите дјецу и не забрањујте им долазити к мени, јер је таквијех царство небеско;** и опет она друга: **заиста вам кажем, ако се не повратите и не будете као дјеца, нећете ући у царство небеско.**

Христос се несумљиво могао јавити свету и онако како би Ви хтели; али да је то учинио, Он не би могао бити за род људски оно што је Он хтео бити, то јест Учитељ и Спаситељ свију, и пример свим нараштајима.

Вас мучи то што мислите, да је Господ необичним рођењем Својим увећао за наш разум тајну бића Свога. А зар не би тајна Његова била далеко већа и несхватљивија, да се Он изненадно спустио међу људе, ван сваке рођачке везе с људима? Зар не би свет у том случају говорио о Њему као о неком привиђењу? Тада би и Његова личност, а с њом и Његова наука и жртва, изгубили стварну основу и стварни значај. Јер ако је привиђење, ко би од нас слушао и подржавао привиђење?

Још се Господ наш требао родити, и то баш на начин како се родио, да би тиме показао могућност и истакао важност нашег духовног рођења, које стоји у центру Његове науке о човеку. По речи Његовој: **ако се ко на ново не роди, не може видјети царства Божијег.** Као што се Он родио од Духа Светога из пречистог тела Деве Марије, тако се и ми можемо духовно родити од Духа Светога у чистоти душе своје. Велики духовници

православни од увек су учили, да је ново рођење човека условљено девичанском чистотом душе. Другим речима, душе које се потпуно очисте чак и од грешних мисли постају сличне светој Девојци, и удостојавају се благовољењем Божјим да буду обиталиште Христа. Ако је рође-

Јер од памтивека није било Србина који је био самоникли и оригинални безбожник.

ње Христово од Деве Марије тешко појмљиво за обичан разум, оно је изванредно корисно и ободравајуће за све оне који пожелеле духовно морални препорођај свога бића.

Зато успокојте се, и заблагодарите вечној Мудрости што се Спаситељ рода људског јавио онако како је Он сам нашао за најбоље. И узвикните с апостолом Павлом: **О дубино богатства и премудрости и разума Божја.**

Седам божјињих дарова

О Божићу 1937. године владика Николај, поново као епископ жички, упућује пастви путем **Мисионара** поздрав о божјињим даровима који су „сви потребни душама нашим као насушни хлеб; сада као и свакада, у ово наше време као и у оно Иродово време када се роди Христос Спас“.

Пре свега, и као први божјињи дар - **небо отворено.** Усред тамне ноћи видеше пастири вит-

лејемско небо отворено и војнике небеске како силазе и узлазе. Зар то није велики дар? У тами нашега времена свима нама је потребно као насушни хлеб знати, веровати и осећати, да је небо над нама отворено. Да нам оно чује и плач и молитву. Да нам је оно савезник и помоћник у борби за истину и правду против лажи и насиља. Крвави Ирод није могао видети небо от-

ворено. Крв му није дала да види. Али је видео народ Божји око Витлејема; видели су прости људи, тежаци и занатлије, и видели су пастири који у тами **чуваху ноћну стражу код стада својег.** И данас прави пастири народни, који страже над душом народном, могу видети небо отворено. О како је чудесни овај дар божјињи: **небо отворено.** Сваке године па и ове Божић нам

долази као јамац да је небо за-
иста отворено.

Други дар - **појава анђела небеских**. Отворено небо није празно него насељено. Чисти и светли духови насељавају небеса. Они слећу на земљу и опште с праведним и смерним душама. (...) И тај дар нам је потребан у наше дане као насушни хлеб. Јер би мучно било војевати са земљом без небеса, и тешко борити се са синонима зла без помоћи небеске војске.

Трећи дар - **светлост небеска**. И анђеоло Господњи стаде међу њима и слава Господња обасја их. Анђели су весници божанске истине, а божанска истина светли јаче од сунца. Отуда је светлост нераздвојна од истине. (...) Ми тврдо верујемо, да су светле војске небеске биле с бранитељима Православља и да их је слава Господња обасјавала. Божић нам потврђује могућност тога. Божић нам је јамац близине анђелске и светлости небеске, и победе светлости над тамом.

Четврти дар - **храброст**. Не бојте се, рече анђеоло пастирима. Јер пастири беху уплашени од неочекиване светлости у ноћи. Али се брзо успокојише кад чуше пријатељски глас анђела: **Не бојте се**. Доцније Спаситељ је много пута поновио те речи ученицима својим, када су ови били на бури, или у тами, или у тескоби од гонитеља. **Не бојте се**. То охрабрење долазило је мученој цркви Христовој кроз сва времена у току двадесет столећа. (...)

Пети дар - **радост**. Јављам вам велику радост која ће бити свему народу. То рече први анђеоло пастирима. Где је светлост

и храброст ту је и радост. Блистање истине и осветљен пут ка спасењу производи радост код путника. А сви смо путници на путу из времена у вечност. (...)

Шести дар - **песма**. Двојака песма. Најпре певаху анђели небески а по том људи. Прво множина анђела, **војника небеских**, певаху програмну песму среће људске, кратку али садржајну песму: **Слава на висини Богу, на земљи мир, међу људима добра воља**. (...) Буду ли пак људи славили смртне људе место Бога, и буду ли се хвалили бојним победама над ближњим својим, и буде ли човек злобно

гледао у човеку туђинца и зверу, човечанство ће живети по сатанском програму а не по анђелском. Онај се програм изражава сиктањем а овај песмом. Песми анђелској придружише се пастири, који видевши Христа Спаса одоше славећи и хвалећи Бога. Песма анђела и људи у хармонији, дакле, јесте шести божићни дар.

Седми дар - **ризница**. А Марија чуваше све ово и слагаше у срцу својему. Богомајка чу и виде и сазнаде све ове небеске тајне што сазнадоше пастири, и још много више. И све то она ћутке слагаше и чуваше у срцу своме. Слика свете цркве Божје. Тако и света црква Божија чула је видела и сазнала милионе небеских тајни на земљи, кроз векове и векове, и све је то сложено у њој и сачувано као у некој ризници. Заиста нема у свету нити у историји света богатије ризнице мудрости, силе и чудеса него што је света црква Божја. Божић нас упућује на размишљање о Матери Божјој и о Цркви Божјој као богатим ризницама тајанственог искуства, које сведочи о промислу Божјем, о љубави, моћи и мудрости Божијој, о победи правде кроз привидни пораз и о поразу не-

правде кроз привидну победу светску, о ништавилу свих Ирода и цезара, и то трајној слави пастира и рибара са Христом и кроз Христа. Ова поука је седми божићни дар.

Све ове дарове донео нам је Христос Господ при свом рођењу, док је још повијен лежао у јаслама витлејемске пећине. А колико и колико дарова пружио је Он људском роду доцније кад је порастао.

Исус Христос, Цар Словена

Године 1931. владика Николај упутио је божићни поздрав безбожницима, у коме руске бољшевице и атеисте позива да „сву земљу словенску учине храмом Христовим. То је мисија Словена. А оно што ви сад радите није посао Словена но Сармата. Без вере Христове Словени неће бити спасење свету но проказа. У страху од проказе свет нас је почео да ограђује карантин.“

Девет година доцније, у Жичи, говорио је о Исусу Христу, Цару Словена:

Ми немамо куда ван Христа и без Христа. Ми се не можемо повратити Перуну, попут древних Словена, нити можемо с Јеврејима очекивати долазак неког бољег Месије од Исуса Христа, нити, најмање, можемо без Бога и

против Бога. Јер од памтивека није било Србина који је био самоникли и оригинални безбожник. Ако су се у наше дане појавили и неки Срби као безбожници, то су они који не мисле својом главом него туђом, који подржавају дегенерисане туђинце и на њих се позивају. Нити на овој светој земљи нашој и Христовој постоји и једно добро дело у вредности једне копејке које су безбожници створили у току хиљаду година. Јер циљ безбожника и не може бити зидање него рушење, нити стварање него злобно уништење.

Ја бих још могао рећи, да ми није познат ниједан Рус који је био самоникли и оригинални безбожник. Сви руски безбожници су подражатељи и следбеници

туђинаца, неруса. Мајка Русија није родила ниједног безбожника, али маћеха Европа дала их је светој Христовој Русији увећем броју него што их је било у Израилу у време Пилата. Но, ни ми, ни Руси немамо другог пута него за Христом; ни ми, ни Руси немамо будућности ни смисла ни циља живота нити ма какве мисије у човечанству без Христа, Месије, коме је овај стародревни храм жички посвећен. На капији старе Флоренције биле су урезане речи: Исус Христос, цар Флоренције. Ја не знам колико су ове речи имале дејства на становнике Флоренције. Али бих могао рећи: тешко и нама и Русима и Словенима, док се ове речи не урежу у срца наша: Исус Христос, Цар Словена.

Две Касијине песме

СВЕ ШТО ДИШЕ ХВАЛИ ТЕБЕ, ОДРАЗ СЛАВЕ ОЧЕВЕ

Касија (Касијана, Икасија), према Крумбахеру, једина је значајна песникиња у византијској књижевности. Рођена је око 810. године. „Пошто је на избору супруге за цара Теофила проиграла круну једним слободоумним одговором, основала је манастир и замонашила се. Уз световну и религиозну поезију по класичним узорима (сентенције и епиграми разноврсне тематике), оставила је и неколико химнографских састава прожетих дубоким промишљањем и искреним осећањима“ („Служба празника Телесног рођења Господа, Бога и Спаситеља нашега Исуса Христа“, „Каленић“, Крагујевац, 2000, 46).

Ходите, обрадујмо се Господу¹

Ходите, обрадујмо се Господу, разматрајући тајанство које је пред нама! - Преградни је зид порушен, пламени се мачеви дају у бег и од дрвета живота уклања се херувим, а ја рајском храном се частим, које бејаш лишен због непослушности. Јер непроменљив лик Оца, одраз његове вечности, узима обличје слуге излазећи из Мајке која не окуси брака, а не подлеже промени. Јер какав је био, такав је остао, будући истински Бог, а какав није био прихвата да буде, да постане човек из љубави према човеку. Њему узвикнимо: „Боже, који си се родио од Дјеве, смилуј нам се!“

Кад се Господ Исус роди од свете Дјеве све се просветли. Док пастири на пољу бдију, а маги се клањају и анђели певају, Ирод је узнемирен - јер се Бог јавио у телу, Спас душа наших.

Царство Твоје, Христe Боже, царство је свих векова и власт Твоја над сваким је нараштајем. Оваплотивши се од Духа Светога и очовечивши се од Марије, увек Дјеве, светлошћу нас обасја када дође Христe Боже, Светлости од Светлости, Сјају Очев који сву творевину озари. Све што дише хвали тебе, одраз славе Очеве. Боже који си онакав какав си био, какав си и из Дјеве засјао, смилуј нам се!

Шта да ти, Христе, принесемо поводом јављања Твог ради нас као човека? Та свака од творевина Твојих захвалност Ти изражава: анђели певањем, небеса звездом, маги дарима, пастири дивљењем, земља пећином, пустош јаслама, ми пак Мајком - Девојком. Боже од пре векова, смилуј нам се!

Августовим успостављањем јединствене власти на земљи престало је многовлашће међу љу-

дима; Твојим очовечењем од Чисте уништено је идолско многобоштво. Под једно светско царство потпадоше градови; у власт једнога Божанства повероваше незнабожци. Пописа се народ по наређењу Цезаревом; потписасмо се ми који верујемо именом Божанства на основу тога што си се Ти, Боже наш, очовечио. Велика је Твоја милост! Слава Ти!

Јао мени, јер ми је ноћ²

Јао мени, јер ми је ноћ,
ражеженост блуда неуздрана,
мрачно и безлуно жуђење за грехом

Прими ми изворе сузама,
ти који облацима производиш мора воду.
Приклони се к мојим уздисањима срца,
ти који си приклонио небеса

неизреченим твојим изливањем:
да изљубим пречисте твоје ноге,
а отрем ове опет
главе моје власима.
Којих у рају Ева предвече
шум ушима чувши,
од страха скри се.

Напомене:

1. Стихира на вечерњу уочи Божића, према: Сава, епископ шумадијски, **Слављење празника Телесног рођења Господа, Бога и Спаситеља нашег Исуса Христа**, Календар **Црква** за 2000. годину, Свети архијерејски синод СПЦ. Стихиру с грчког превео мр Ненад Ристовић.

2. Превео Ђорђе Сп. Радојичић (**Развојни лук старе српске књижевности**, Нови Сад 1962, 50). Превод на савремени језик, како објашњава преводилац, сачињен је према Касијиној песми из **Цветног триода** (издања из 1563 - Скадар и 1565 - Мркшина црква) и на основу грчког оригинала. На жалост, песма није потпуна, изостављени

су почетни и завршни стихови, који, према чудној аргументацији преводиоца, „намећу црквени карактер, а слабе утисак дивних и потресних њених стихова“.

У белешци уз део Касијине песме, Ђ. Сп. Радојичић износи једну занимљиву претпоставку. Наиме, зна се да је Климент Охридски пред своју смрт (916) довршио преводјење на словенски **Цветног триода**. Ако је тада ова песма била унета у грчки оригинал, наши преци знали су за њу само неколико деценија после њеног настанка у првој половини IX века. Тако слава ове византијске песникиње код нас траје више од хиљаду година.

БОГОМЛАДЕНЦУ О БОЖИЋУ

У овој светој ноћи, Богомладенче, осећамо Истину Твог Богорођења. Кроз наше душе и њихов крчки сасуд струји тајна Твог уколечења. Вером Те видимо повијеног у пеленама, љубављу се приближујемо Твојој колевци, надом улазимо до Тебе, да се сјединимо с Тобом. Ти си зато и дошао у свет да нам дадеш живота у изобиљу.

Живот наш без Тебе, Сине Божји, претвара се у пакао на земљи. Без Твоје љубави све је празно, све лажно, све обмана. Уроњени у свет времена између две вечности само у Теби налазимо упориште и путоказ ка циљу. Без заједнице с Тобом нестајемо бедно у времену коме једино Ти дајеш пуноћу. Време се креће или ка Теби или у ништавило. Ти свему дајеш садржај и смисао. Испуни и нас Собом, Сине Божји, данас када по милости Твојој доживљавамо чар Твог присуства.

Данас Те осећамо у души као у Твојој колевци. Песма коју су анђели запевали на витлејемском небу и пастири према њима доле, вечна је тема Твог Богорођења. Певају је и данас наша осећања у додиру душе са Исоном. У Твојој Тајни достижемо небо, јер Ти си постао човек да би ми постали слични Богу. Наша данашња радост је радост од Твоје близине, од додира са Тобом, Сине Божји Јединородни.

Векови протичу а људске очи увек Те траже. Све што постоји од Тебе је добило суштину. Видовите очи зато Те свуда назире. Све је на свој начин символ Тебе, Логосе Божји, Логико вечности и времена. Ти си невидљива мета мудраца, скривена истина испитивача и откривена радост Твојих проповедника. Ти си у

Рођење Христово, фреска манастира Сопоћани

свему и испред свега као дан од очију до видика. Оснажи нас да Те видимо у вечности кроз завесу твари у коју си Ти унео тајну њеног постојања. Све што постоји зрачи тајну о себи и о Теби, јер је кроз Тебе постало све што је постало.

Када смо са Тобом, Господе, лако премошћујемо све нескладе и све неравнине и све противуречности између нас и Вечности. Твоја пуноћа уклања све оскудности и уздиже живе душе до савршенства деце Божје. Уздижеш нас до равни са које се сагледа смисао, циљ и мера свих ствари. У Твом одсуству несклад побеђује, противуречности раздиру, а лепота и смисао ствари повлаче се испред ума људског да нечиста срца не оскрнавe Светињу. Од нечиста срца чуваш тајну симбола од којих је испреден овај свет са Твојом тајном у себи. Ти си пуноћа Живота и Истине. У теби ништа не почиње и ништа се не свршава, јер си од Вечности Син Божји Јединородни. Погледај и на нас оскудне, долиј у нас од Твог Духа који даје живот у грехом обамрле душе.

Сву снагу духа трошимо на путевима до среће, коју не налазимо, и задовољства која нам преседају. Ако се једног дана све пустиње људском руком претворе у плодна поља, све појате ако се замене палатама, опет ће патња и жалост пратити човека. Нема тог хлеба ни тог богатства, Господе, које може задовољити душу лишену Твоје благодати. Радосници духа, које си прве назвао својим малим стадом, нису имали ништа спољашње на шта би им човек могао завидети. Па ипак они су били најсрећнији људи који су ходали по овој земљи греха. Они су имали Тебе у срцу - највеће богатство за које се може залепити људско срце. Обогати и нас, Сине Божји, оптерећене и заробљене стварима, а осиромашене духом и истином. Данас нам је потребна Твоја помоћ. Јер људском руком преобличени свет почео је да пада као проклетство на његову главу. Умиремо засићени стварима а гладни духом. Помози нам да увек будемо са Тобом: и поред Твоје колевке, и на Гори, и на Голготи и у Вечности.

Симеон (Злоковић), епископ горњокарловачки

[Блаженопочивши епископ горњокарловачки Симеон (1911-1990), међу многобројним радовима из области религиозне филозофије, штампане у црквеној периодици после Другог светског рата, објавио је и овај, у *Гласнику* СПЦ, 1961, 341-342]

АРХИЈЕРЕЈСКА ПОСЛАНИЦА ЕПИСКОПА БАЧКОГ ИРИНЕЈА (ЋИРИЋА) О БОЖИЋУ 1943 (1944)

Иринеј, Божјом милошћу српски православни епископ новосадско-бачки, сомборски, сегедински и јегарски, свему часному презвитерству, у Христу ђаконству, преподобному монаштву, благочастивому српском народу, његовим синовима заробљеним у ропству, сужњим у тамницама, затвореним у оковима, и онима који су у рудницима и на тешким радовима; удовицама и сирочади, болнима у болницама, и свакој души хришћанској, невољној и изнуреној, милости и помоћи Божје потребитој, жели и моли свако добро од Господа и Спаса нашега Исуса Христа, а од смирености своје шаље целив љубави и божићњи поздрав.

Христос се роди!

На седам стотина и више година пре рођења Христовог, загледавши се кроз маглу векова у будућност, пророк Исаија виде светлу слику. Виде како изиђе шибљика из стабла Јесејева, а изданак ниче из корена његова. Јесеј беше отац цара Давида; из његова, дакле, рода нићи ће потомак, за којег пророк вели да ће на њему почивати дух Господњи, дух мудрости и разума, дух савета и силе, дух знања и страха Господњег. Тај Давидов потомак биће праведни судија сиромасима и кроткима. Он ће донети време у којем ће вук боравити с јагњетом, и рис ће лежати с јаретом, теле и лавић и угојено живинче биће заједно, и мало дете водиће их; крава и медведица заједно ће пасти, млад њихова лежаће заједно, а лав ће јести сламу као во. Дете које сиса играће се над рупом аспидином, и дете одбијено од сисе завлачиће руку своју у рупу змије василинске.^а

Слично томе што је говорио пророк Исаија у престоници, у Јерусалиму, међу господом, пророковао је и његов млађи савременик, пророк Михеј, човек из народа, из једнога мањег града. И он наговешћује посланика Божјег, који ће доћи из Витле-

јема, судиће многим народима, и покараће јаке народе надалеко, и они ће расковати мачеве своје на раонике, и копља своја на српове; неће дизати мач народ на народ, нити ће се више учити рату. Него ће седети сваки под својом виновом лозом и под смоквом, и неће бити кога да их плаши; јер уста Господа над војскама рекоше.^б

Тако сјајну будућност, или боље да кажем: тако златно доба, претсказују људима пре две и по хиљаде година два чувена пророка израиљска. Није потребно да речем, јер свакако и сами наслућујете, кога света Црква види у том Божјем посланику, који ће донети људима мир и срећу и светле дане. То је Господ Исус Христос, којег рођење данас славимо.

Седам стотина и више година после ових проштава Христос је заиста дошао на свет, родивши се у Витлејему. Али где су они сјајни дани, које по пророштву треба он да донесе, где је златно доба човечанства? Како суморно данас звуче оне дивне речи о заједничком борављењу вука и јагњета, риса и јарета, телета и лава! Како нам се у данашњој страшној грмљавини топова и бомби, од једнога краја света до другог, отима уздах из груди када читамо пророштво како ће народи расковати мачеве своје на раонике, и копља своја на српове! Та зар није данас сасвим наопако од тога: сав челик се претвара у убојно и необично смртоносно оружје! И не само челик, него и много друго што шта, што наши дедови нису ни слутили да може да послужи људима да тамане једни друге.

Гледајући страхоте рата које су надмашиле све досадашње, данашњи свет или заборавља светле слике Богом задахнутих пророка о цару мира и измирењу читавог света, или никако и не верује тим стародревним пророштвима, јер се не испуњавају. Па како то да се не испуњавају, иако је протекло скоро две хиљаде година откако је дошао на свет претсказани цар мира, на данашњи дан рођени Господ и Спаситељ наш Исус Христос?

Место одговора потсетићу вас на један догађај из живота Спаситељевог, који нам може послужити за поуку.

Једном приликом Исус лађом отиде у пусто место насамо. Али када то чуше људи, идоше за њим

пешице из градова. И изишавши Исус виде народ многи, и сажали му се, јер беху као овце без пастира.^в Тада их поче учити и говораше о царству Божјем.^г

Много се људи тада искупило око Христа, али колико је више било оних који нису дошли да слушају речи о царству Божјем! Око Христа су се искупили незнатни људи, који нису жалили труда да га траже и у пустом месту, само да чују речи о царству Божјем. Знатни људи, који су управљали судбином својега народа, нису ишли да траже Христа у пустом месту.

Ето, то се понавља кроз векове. Много је у свету хришћана, али мало је оних који иду да траже Христа и онда када то није лако. Много је било у свету држава хришћанских и сада их има, али да ли се управљају по јеванђељу Христову? Да ли народи и њихови државници решавају спорове међу собом по правди и истини? Не, него по сили и снази. Хришћански народи се сваки дан моле Богу: „Да дође царство твоје“, али се отимају за земаљска царства, а не за Божје. Сваки дан се молимо Богу: „Да буде воља Твоја“, али када изађемо из цркве чинимо сваки своју вољу. Христос је рекао: „Ја сам пут и истина и живот“.^д Он је пут који води Богу, ис-

тини и правди. Али људи и народи иду сваки својим путем, а сада добро видимо куда воде сви ти путеви. Воде к једној мети, воде у провалију.

Међутим људи веле: не испуњавају се проштва, не ваља, није добро хришћанство. Добро је хришћанство, само људи нису добри хришћани. Лечник може дати болеснику и најбољи, и најпоузданији лек, али лек неће ништа помоћи, ако га болесник не употреби. Али неупотреба још неће бити највећа штета. Пуна штета ће настати када болесник место правога лека изабере неки други, по својој вољи, који место да му помогне, може још и да га упропасти.

Христова наука је добар пут и дабар лек да људе и народе доведе до мира и доброга стања, али људи сумњају и немају доста вере. Зато пролазе као апостол Петар на језеру, или како се у Светом писму каже: на мору генизаретском.

Једном приликом Христос с апостолима лађом отиде у пусто место насамо. Многи људи идоше за њим пешице из градова, а Исус им говораше о царству Божјем. А пред вече Исус отпусти народ, апостоле посла лађом на другу страну језера, а он се попе на гору сам да се моли Богу. И увече беше онда сам. А лађа беше насред језера у невољи од валова, јер

беше противан ветар. Пред зору отиде Исус к апостолима идући по води. И видевши га ученици по води где иде, поплашише се говорећи: „То је утвара“, и од страха повикаше. А Исус им одмах рече: „Не бојте се; ја сам, и не плашите се“. И изишавши из лађе Петар иђаше по води да дође к Исусу. Но видећи ветар велики уплаши се, и почевши се топити, повика говорећи: „Господе, помагај!“ И одмах Исус пруживши руку ухвати Петра, и рече му: „Маловерни, зашто се посумња?“ И када уђоше у лађу преста ветар.^б

Читав свет вапије ка Господу, вапије и наш српски напаћени народ. Запао је у вртлог ратнога мора и моли Господа да му пружи руку у помоћ, као оно маловерному Петру. Хоће ли и нас запитати: „Маловерни, зашто се посумњасте?“

Мислим да ће Господ услышити наше вапаје, да ће нам заиста пружити руку и помоћ, и да ће нас умирити, као отац уплашену децу, речима: „Не бојте се, ја сам, и не плашите се!“^в И престаће противни ветрови који сада чине буру у мору живота. Јер Господ који испитује срца и утробе,^г како се каже у Светом писму, добро види шта има и у срцима благочастивог српскога народа. Види у њима необично топао пламен који се блиста као најдрагоценији камен. Види у њима вашу љубав, љубав према њему и љубав према ближњему; ваша дела љубави према ближњему. Види да сте у нагом и гладном познали њега самога, и да сте њега узели у болницу када сте примили немоћну децу да јој сачувате здравље. Једном речју, по јеванђелским

делима вашим цени хришћанску веру вашу. Он који је као детенце лежао у јаслима на слами, у хладној пећини, док су га вочићи грејали дахом својим, најбоље осећа шта значи када се старате о онима који страдају, када ви узмете и пригрлите сироче, не заборављате удовице, и сећате се оних у тамницама, оних на тешким дужностима, и оних које море телесни недужи, или још више: оних које тишти бол у срцу и у души.

Ваша вера и хришћанска љубав биће један од оних угаоних каменова који се полажу у темеље, на којима ће се лагано и споро, али поуздано изградити оно што су наслућивали стари пророци, а што Христова Црква остварује у човечанству. Амин.

Дано у епископској резиденцији нашој децембра тисућу девет стотина четрдесет и треће (четврте) године од рођења Христовог, а двадесетпете архијерејског служења нашег Господу.

Горе споменути смирени **Иринеј**
српски православни епископ бачки

Напомене:

- а) Исаија 11, 1-8
- б) Михеј 4, 3-4
- в) Матеј 14, 13-14
- г) Лука 9, 11
- д) Јован 14, 6
- ђ) Матеј 14, 13 и 22-32
- е) Матеј 14, 27
- ж) Пс. 7, 10; Откривење 2, 23

ПРАВОСЛАВЉЕ И ЦРКВА

Од тринаестог и четрнаестог века већ је међу Србима, у Србима коначно победило хришћанство. Кад их је напустио и мртви цар и последњи деспот пао, остао је близак српским сељацима хришћански бог и бивао им све ближи што се патња више продубљавала; хришћански бог са својим тајнама јединења с човеком, са својом свепобедном силом васкрсења. Тај „бог с њим“ спречавао је да се осети потпуно изгубљен и препуштен самом себи човек од кога се вечито нешто отимало, и као човека и као сељака, преко чијих земљишта и огњишта су се сваки

час биле и харале војске, преко чијег образа је сваки час шибао бич срамоте и робовања, човек од кога је цар (чак и турски) био далеко и онда кад га је штитио. Тај бог је био с њим и кад су цркве попаљене, жив је био у њему у збегу где није било људског друштва, у шуми и планини; а исто тако жив у породици - задрузи, у племену, у кнежини где се исто тако живело без сигурности, у великим напорима, преко снаге, у трпљењу. Наука великог проповедника живота кроз смрт била је присутна тамо где се толико живело на ивицама овоземаљског и где је сваки дан

доносио ово или оно тешко „или-или“: кад би хајдуци изгинули, кад би буне и устанци пропадали, кад би и последњи педаљ земље нестао испод ноге народу; не сеобама, у бекству, у вечитом избеглиштву од три столећа, и у вечитом ненапуштању српске земље, враћању на њу. Увек кад се Србин враћао на себе, кад је - и колико пута! - из себе сама, јер други му мало даваху, а вечито узимаху - морао да ископа последње поуздање у правду која ће једном доћи, био је с њим хришћански бог који га није оставио откад је вера отаца постала активна садржина његове душе.

По пореклу боје византијско, источно, балканско хришћанство живело је кроз српског сељака без златног сјаја Цариграда, и дуго после пропасти краљевске државе. Увек интимно присутно, у свима изразима народног доживљавања, макар као тињање светлости у мрачном добу турском, оно је непрестано налазило самообновну моћ и занављало душевно свога човека. Било је у његовој души све мрачније, све пустије; оголела је много и хришћанска вера, свела се на своју природност без догме и без санкција. Али свој еванђеоски карактер није изгубила никад и своју „реформацију“ доживљавала је сама од себе, без калвинизма и лутеранизма. Медитативно и мистично у духовника, зрачно и природно у обичног човека, то православље прожело је као највише духовно начело целог српског човека. Аскетично, монашко, пуно духа самоодрицања, оно је било широка народна вера а не привилегија цркве и изабраних. Њено ширење није било подржавано никаквим ломачама ни мисионарством спаса, али је ипак баш она помогла да се у српском човеку настани неисказана дубока снага страдања и надахне смисао његове борбе, која није била ни нада ни утеха, која није вапила на небо у очајању, но само опредељивала српског човека за оно што је представљало његов мушки подношени и живљени живот. Била је то историја духа где је прегарање било тако рећи искључиви облик живота, али никад негација живота. Дух православља је оспособио српског човека на патњу која није водила смрти, на велико ништење себичности које није било самоуништење. То су били страшни степени самодисциплине, али то је била и традиција која је надок-

надила сва остала модерна искуства европског човека.

Православље српско није очувала у народу високо изграђена црквена јерархија, ни световне, материјалне моћи те јерархије; оно се није одржавало помоћу смишљене, методске, зналачке пропаганде. Била је то зачудо трпељива и неагресивна вера, понекад фанатична али само изнутра, у унутрашњем сагоревању; уза сву ту своју ненаметљивост она је ипак срасла са душевношћу српског човека толико да без њега она, и без ње он, не би постојали. Можда је, нарочито пред сам XIX век, неким изгледало као да се то православље гаси или да се заправо одржава кроз извесне обичаје који личе на паганске. То је тако могло изгледати само онда кад се и сама животна отпорна снага српског сељака гасила. Било је заиста времена кад су цркве сасвим опустеле, кад су свештеници сасвим престали да буду свештеници; да револуција није успела, нестало би и српског православља, но само тако да и Србина нестане. Али докле је у историји био жив и свој, било је увек с њим, кад јаче и потребније, кад слабије и заборављено у свакодневици, то православље светосавске цркве, не помогнуто богзна колико црквеним обредима, црквеним дужностима и догматским ширењем али прожето живо хришћанским моралом који је био везан за српску патњу и српско животно искуство.

И како је било то православље, верно човеку а не догми, верно духу науке Христове а не подвргнуто заповести учења, таква је била и светосавска црква: верна свагда народу више но својој власти над душама. Увек с народом, никад изван њега, никад над њим, она је кроз

манастирско и задужбинско саборавање подизала дух који је кроз обичаје славске, заветинске, мобе, обичаје крштења и упоја живео исто толико у задружно-породичној сељачкој кући, племенској, жупској и кнежинској заједници, колико и кроз остало поштовање веза кумства, побратимства, крвне и сродничке везе, везе човека и човека... „Колективна душа српског народа створила је нарочиту православну цркву, сасвим друкчију од католичке, умногоме различну и од осталих православних цркава, саздала је цркву Светога Саве, српску цркву, цркву народне душе, свој велики орган и своју моћну заштиту у свима царствима и под свима приликама“ (Цвијић). Државо-правна либералност турског режима омогућила је у начелу, макар и без доследности у пракси, црквену „аутономију“ светосавске цркве и ова се грчевито подухватила да кроз ту аутономију и борбу за патријаршију сачува цркву народу, и народ

Медитативно и мистично у духовника, зрачно и природно у обичног човека, то православље прожело је као највише духовно начело целог српског човека.

цркви, а с тим да колико-толико делује и просветно и културно; и у један мах заиста успева да у патријаршији уједини цео српски народ, што држава дотада никад није могла. Светосавска црква и православна духовност нису биле никад у сукобу ни са народним тежњама ни са српском државном идејом; кад није било државе, црква је носила и проносила и синонимност државе. Та

црква никад није, у посленемањичком времену, имала од народа одвојени, привилегисани или феудално-аристократски карактер, као што није имала нарочитих заступника Христових на земљи из чијих руку се сливао благослов и искупљење греха по преимућству онога који је ближе Христу; Христос је кроз ту цркву био једнако близак и последњем вернику и првом слуги. Иако је дошло кроз Византију, и од ње узело много духа, српско православље светосавске цркве није се никада, ни у немањичкој држави - где је црква ипак била властоска, успело (или пало) до цезаропапизма или теократског карактера ма које врсте. А Турци су после пресекли и саму ту помишао, „помогли“ да црква постане и остане народна.

Дубоко је црква деловала својим православљем; а много се укотвила у цивилни живот народа и својом присном везом кроз право. Немања је прекинуо са латинским и богумилским правцем, решио се коначно за православље и Византију. Св. Сава је увео правни ред Византије у своју цркву и појачао Немањино опредељење целом структуром хијерархијском и догматско-правном. По византијском схватању, владар је дужан да се у првом реду, и у пракси и у законодавству, држи прописа Св. писма, а ван тога и осталих правних прописа. У српски народ ушли су закони преко црквених закона, и то како црквени тако и грађански прописи. „Очевидно је како су закони, грађански исто тако и црквени, сматрани као саставни део вере и њених уредаба...“ (Ст. Новаковић). Служећи се својом аутономијом под Турцима, настављајући и у праву свој присни однос према народу, светосавска црква утицала је непосредно на многе правне грађанске односе

кроз црквено суђење и путем установе изборног суда, причему јој као основа служе Синтагма Властарева и Душанов закон. Ово се право (пored остатка обичајног словенског) сачувано кроз калуђерске преписе законодавства, живо употребљавало у кнежини све до Устанка, па и до самог увођења грађанског законика у Србији (Прота Матеја се служи Крмчијом). Раванички препис Душановог законодавства сведочи о томе да је традиција византијског права ухватила дубок корен у српској цркви и да та црква тежи да од зборника византијског права и од Душановог законика направи један нови зборник прилагођен приликама XVII века (Соловјев). Та збирка имала је задаћу да послужи народним и изборним судовима као правничка збирка. Чувајући неке одредбе које нису одговарале приликама, показивала је та збирка тенденцију да „врши и политичку улогу, да оживи у доба турског робовања успомене на сјај Душанова царства, традицију хришћанског законодавства и православно-српске културе“.

Пред XIX век изашло је Српство са одржаним православљем и живом црквом.

Задужбине су биле ту:

**Да ви знате наше манастире,
наших славних цара
задужбине.**

Поред оних које помиње народна песма, поред Ђурђевих Стубова, Хилендара, Жиче, Сопотана, Папрате, Дечана, Раче, Раванице, Ресаве, итд. још многи мањи и већи, попаљени, порушени, опустошени, или очувани упркос свему, остали су градови српске народности, а свештеници „гарнизони тих градова, у много и много прилика заборављена мртва стража у каквој гудури или на врху каквог крша“.

Неучени, ни пустињаци ни ужитници, спремни исто толико да гину као и сељаци, они нису бранили никакве посебне интересе staleжа и редова, те је зато било природно или да живе с народом или да умру с њим. У једнаком ставу били и према задужбинама и према Турцима као и сви остали, једнаком духовном ставу који је био плод једног православног трпљења и једног народног и човечијег страдања. Тај свештеник је остао с народом и 1804, гинуо с њим, био предводник; српски човек није имао зашто да гони свештеника као човек из Француске револуције, ни да премече кости калуђера као овај из шпанске. Никакве феудалне и властодржачке атавизме није представљао српски свештеник. Његов однос духовног и физичког предводника био је у основи нешто дубоко друго.

Српски народни покрет није се испречио између бога и човека као толике друге револуције. Србин је са собом, неодвојиво и иманентно, понео свуда и свога бога. Не као заставу. Часни крст није био знак хришћанског крсташа, који за Христа иде на неверника, него знак сопствене патње која је пошла ка свом искупљењу. И, ако је патња Србинова заслужила крај, онда је и трпљењу хришћана у њему имао да буде крај. Сједињен је био у православљу српском и косовоосветни мит и крстопобедни завет, и то не кроз силу државе и њене организације, него као унутрашња снага човека који је дозрео за слободу.

Вера и народ, црква и држава нису биле једно другом средство, ни подвлашћена ни наметнута сила, но једна јединствена заједница.

Владимир Велмар-Јанковић

[Из књиге
„Поглед с Калемегдана“,
објављене 1938. године]

БЕКСТВО У ЕГИПАТ

Анђео Господњи јави се Јосифу у сну и рече: Устани, узми дијете и мајер његову и бјежи у Египат, и буди онамо док ти не кажем; јер ће Ирод тражити дијете да га убије.

И он уставши узео дијете и мајер његову и ноћу оде у Египат.

(Јеванђеље по Матеју, гл. 2, 13-14)

Негде далеко, у једној пустињи на Истоку, расла је пре много година једна палма која је била веома стара и веома висока... Стојећи тако осамљена и посматрајући пространу пустињу око себе, угледа она једног дана нешто што је нагна да од чуда стане њихати свој лиснати врх. Са краја пустиње ишле су две људске прилике. Палма је познавала сав пустињски народ, а тај човек и жена који су се приближавали били су странци и нису имали ни камиле, ни шатора, ни меха с водом. Палма која је била далеко вида, као што је то обично старији свет, видела је да је жена носила у наручју дете које је спавало главе наслоњене на њено раме.

„Па то детенце није чак ни довољно одевено“ - помисли палма. „Видим како је мати задигла скут од своје хаљине и њиме га увила. Мора бити да је у великој журби узела с постељице и са њим побегла. Сад ми је све јасно - то троје путника су сигурно бегунци... Ако их неки анђео хранитељ не штити, паметније би било да су остали код куће и препустили се на милост и немилост непријатеља, него што су кренули у ову пустињу. Могу да замислим како се све збило. Човек је радио свој посао, дете је спавало у колевци, а жена је била изишла да донесе воде. Угледала је како трком долазе непријатељи, вратила се у кућу, дохватила дете, довикнула човеку да похита за њом и побегла. Бежали су данима и вероватно да су се једва мало успут одмарали. Да, тако је све то морало бити али ипак боље би

било да овамо нису долазили осим ако их не штити какав анђео... Тoliko су уплашени да не осећају умор него само грабе напред али ја видим да жеђ блиста у њиховим очима. Познајем ја лице ожеднелих људи!“

Кад палма помисли на жеђ, неки грч прође њего дуго стабло а врхови њеног лишћа смежураше се као да их је неко над огањ наднео.

„Да сам ја нешто човек никада не бих крочила у пустињу. Велика је то храброст када се овамо дрзне да дође неко ко нема као ја корена који продире дубоко у земљу и црпи воду. Овде може да буде опасно чак и за палму. Чак и за палму као што сам ја. Када бих могла да им проговорим саветовала бих им да се врате. Њихови непријатељи не могу никада бити тако сурови као пустиња...“

Какав је то диван шумор који струји кроз моје лишће?! Зашто тако подрхтавају моје гране?! Не знам шта ме то прожима док гледам те сироте странце. Она блага жена с дететом у наручју подсећа ме на нешто најлепше што сам доживела.“

И док је лишће палме и даље мелодично шумело, палма је размишљала о томе како су, некада давно, два висока госта била у тој оазису. Ту је дошла царица од Сабје с мудрим Соломоном. Дивна краљица била је рада да се врати у своју земљу, цар ју је донекле пратио и онда су у тој оазису морали да се растану. „Ради успомене на овај час“ - рекла је тада краљица - „ја засађујем у земљу ово зрно урме да из њега изникне палма, која нека расте и живи док се у Ју-

диној земљи не роди цар који ће бити већи од Соломона.“ Рекла је то, засадила зрно у земљу и залила га својим сузама.

„Откуда то да се управо данас сећам краљице од Сабје на чију сам реч ја поникла и живела до данашњег дана!“ - помисли палма.

„Слушам како моје лишће све више шумори“ - рече палма - „и тај шумор разлеже се тужно као погребан песма. Чини ми се да он предсказује да ће неко умрети. Добро је што знам да се то на мене не односи.“

Палма је сматрала да је тај шумор, налик на погребну песму, намењен оним путницима.

Човек и жена угледали су палму и оазу и похитали у нади да ће ту наћи воде. Али, када су најзад стигли клонули су од разочарања, јер извор беше усахнуто. Палма је разабрала из њиховог разговора како је цар Ирод из страха да се могао родити велики очекивани цар јудејски, наредио те су поубијана сва деца од две године и ниже.

„Како силно шуми моје лишће“ - мислила је палма. „Овим јадницима ће ускоро избити последњи час!“

Жена је седела руку скрштених на коленима. Поглед који је упирала у далеко пустињско пространство био је необично тужан. Палма је слушала како онај тужни шумор у њеном лишћу постаје све јачи. И жена је то морала чути, јер подиже очи у врх дрвета. У исти мах и нехотице она подиже руке у вис и узвикну: „О урме, урме!“

Тај глас изражавао је толику жеђ да је стара палма зажелела да није од жукве и да су њени плодови негде доле, ниже, да их жена може дохватити. Човек је већ видео колика је то висина, те није ни подизао главу према крошњи пуној урми. Али, дете које је бауљало тамо-амо по песку и играло се, чуло је материн узвик. Малишан није могао да поднесе да његова мати не може да дође до онога за чим жуди, па је пришао палми, помиловао је и умиљатим гласом рекао:

„Палмо, сагни се! Палмо, сагни се!“

Али шта то би! Палмино лишће зашумори као да га је подухватио какав силан вихор, а њено старо стабло подиђе нека језа од корена до врха. Палма осети да тај малишан има моћ над њом. Није могла да му одоли. И она се својим високим стаблом поклони том

детету, као што се људи клањају пред царевима. У великом луку стаде се она спуштати ка земљи и, напослетку, спусти се толико да је својим лиснатим врхом додиривала пустињски песак. Дете није било ни уплашено ни зачуђено, него је уз радосне крике притрчало и стало брати грозд за гроздом са грана старе палме. Када је довољно набрало са дрвета које је још лежало на земљи, дете га помилова и рече:

„Палмо, усправи се! Палмо, усправи се!“

Големо дрво стаде усправљати лагано и са страхопоштовањем своје гипко стабло док је његово лишће свирало попут харфе.

„Сад знам коме оно свира погребну песму“ рече палма у себи. „Не свира је ниједном од ова три путника“...

За то време човек и жена су клечали и славили Бога: „Господе, Ти си видео наш страх и ослободио си нас од њега. Ти си онај Свемоћни Који палму савијаш као витку трску. Од каквог непријатеља да стрепимо кад нас твоја моћ штити!“

Кроз неколико дана, када је неки караван туда пролазио видеше путници да лишће на великој палми беше увело.

„Како је то могло да се догоди?“ - рече један од путника. „Није требало да ова палма умре док не види Цара Који је већи од Соломона.“

„Можда Га је видела“, одговори други пустињски путник.

Селма Лагерлеф

[Велика шведска књижевница Селма Лагерлеф (1858-1940) добила је Нобелову награду за књижевност, 1909. године. Њено најпознатије дело је роман „Геста Берлинг“.]

ХРАМОВНА ПОСВЕЋЕЊА ГОСПОДЊИМ ПРАЗНИЦИМА У ШУМАДИЈСКОЈ ЕПАРХИЈИ

Међу 230 манастирских, парохијских и филијалних храмова у Шумадијској епархији, празницима Господњим посвећено је њих 30. Највише је парохијских, док је само Вазнесенски храм у Саринцу манастирски.

Највише храмова посвећено је Силаску Св. Духа на апостоле. Они се налазе у: Баћевцу, Горњем Катуну (у изградњи), Јовцу, Јунковцу код Лазаревца, Кијеву, Корићанима (у изградњи), Кораћици, Крагујевцу (Стара црква), Ловцима (у изградњи), Рибнику (у изградњи), Рогачи, Селевцу, Церовцу код Смедеревске Паланке и Церовцу код Крагујевца. Поред манастира Саринца, Вазнесење славе цркве у Голобоку, Ђуриселу (у изградњи), Орашцу, Рудовцима, Сопоту, Стрижилу и Суваји. Једина црква посвећена Васкрсењу у Шумадијској епархији, јесте она која се налази на крагујевачком гробљу Бозман. Преображењу Господњем био је посвећен храм у Горовичу (у рушевинама), који је у време српске деспотовине био манастир, а касније парохијска црква.

Овом празнику посвећене су и цркве у Бачини, Доњој Сабанти, Жабарима и Смедеревској Паланци. У Рашевици, у Темнићу, гради се црква Рођења Господа Исуса Христа.

Осим горовичке цркве (крај XIV, почетак XV века), сви остали храмови у Шумадијској епархији, који су посвећени Господњим празницима, грађани су у XIX и XX веку. Осам цркава се још гради.

Храм Рождесѣва Госѣода Исуса Христѣа

РАШЕВИЦА

Храм у Рашевици, чија је изградња у току, прва је црква у Шумадијској епархији, која је посвећена Рождеству Спаситеља, Господа Исуса Христа. Темље је 30. августа 1998. године осветио епископ шумадијски др Сава. Очекује се да ће црква, уз Божју помоћ, бити завршена током 2000. године и освећена у част обележавања два миленијума хришћанства.

Храмови ђосвећени Преображењу

ГОРОВИЧ

Једини помен напуштене и оштећене цркве Преображења Господњег у Горовичу код Тополе, пре аустријског владања почетком XVIII века, која је од тада па до шездесетих година XIX века била парохијска, налази се у турском попису пред крај XVI века: пореској каси манастир плаћа 150 акчи. По предању, задужбина је деспота Стефана Лазаревића. Ово потврђује и стручна анализа Д. Ст. Павловића, који на основу архитектуре и њене обраде каже да би „црква могла бити из времена о коме говори предање, крај XIV - почетак XV века“.

Када је шездесетих година XIX века подигнута црква у Жабарима, горовичка је, због дотрајалости напуштена. Покушај обнове остатака пре десетак година није успео.

БАЧИНА

У Бачини, темнићком селу које је 1411. године деспот Стефан Лазаревић приложио манастиру Хаиландару, данашња Преображенска црква почела је да се зида 1933. године. Грађена је по плану инжењера Б. Стамболовића, док је највећу помоћ приликом градње пружао др Драгић Јоксимовић, угледни адвокат. Аутори живописа су Никола Мајендорф и Наум Андрић. Иконостасне иконе радио је барон Мајендорф, док је дуборез на оквиру иконостаса рад Николе Радиновића из Охрида. Храм у Бачини осветио је 1939. године епископ мовавички Дионисије.

ДОЊА САБАНТА

Храм Преображења Господњег у Доњој Сабанти саграђен је 1910. године старањем свештеника Гвоздена Илића. Црква има тролисну основу са полукружним бочним конхама и олтарском апсидом. На западном делу је четворострани звоник. На фасадама се истиче профилисани кордонски венац и низ вертикалних и хоризонталних касетних удубљења. Живопис и иконе на иконостасу рад су академског сликара Владимира Зелинског.

ЖАБАРЕ

Преображенска црква у Жабарима подигнута је 1862. године. Исте године освећена је од митрополита српског Михаила. Градња је започела, залагањем кнеза Милоша Обреновића (на почетку друге владе), истовремено са сличним црквама у Аранђеловцу и Горњем Милановцу. Жабарска црква дуга је 25, широка 11 и висока 36 метара и највећи је сеоски храм у Шумадијској епархији. Свод и купола срушили су се 1907. године. Приликом оправке купола није поново подизана.

СМЕДЕРЕВСКА ПАЛАНКА

Данашњи изглед цркве Преображења Господњег у Смедеревској Паланци представља стилску обраду Светозара Ивачковића с краја XIX века, мада је подигнута 1869-1970. године, на месту некадашње ђамије. Храм је освећен 1902. године од митрополита српског Инокентија. Реч је о једнобродној цркви у облику латинског крста. Поред звоника високог 40 метара има три осмострана кубета у једној линији. Портали су од камена са мањим розетама. Зидни живопис и иконостас извео је Стева Тодоровић са супругом Полексијом и ученицима. Иконостас има 41 икону и готово све су Тодоровићев рад. Део живописа чији је он аутор идентификован је, тако да се може раздвојити од онога што су сликали његови ученици. Оштећења на цркви из Првог светог рата санирана су 1929. године. Звоник је озидан 1955. године и на њему су четири звона.

Храм ђосвећен Васкрсењу Госђода Исуса Христђа

КРАГУЈЕВАЦ - БОЗМАН

Градња цркве Васкрсења на крагујевачком гробљу Бозман почела је 1985. године. Освећена је 1990. године од епископа шумадијског др Саве, који је овој цркви поклатио иконостас.

Храмови ђосвећени Вазнесењу

ГОЛОБОК

Пре него су завршили 1901. године своју цркву, мештани Голобока су у Вршцу набавили звоно, поставили га поред сеоског записа, и ту се молили Богу. Исте године када је озидан, Вазнесенски храм у Голобоку освећен је од митрополита српског Инокентија. Свештеник у Голобочкој парохији, за време подизања цркве, био је Димитрије Вујковић. Радови су извођени под руководством мајстора Драгише Николића из Смедеревске Паланке. Иконостас је дело Живе Радака из Вршца. Пре неколико година почело је живописање цркве. Посебан звоник изграђен је 1981. године.

ЂУРИСЕЛО

Црква у крагујевачком приградском насељу Ђуриселу почела је да се зида 1995. године за време пароха проте Јефте Сокића, на земљишту које је поклатио Драгиша Мирковић. Већи део радова изведен је док је парох ђуриселско-драгобраћски био протонамесник Спасоје Јанковић, а градња је настављена и након доласка за пароха јереја Милана Малинића, крајем 1998. године. Прву литургију у ђуриселској цркви, која је већ засведена, служио је 27. маја 1999. године епископ шумадијски др Сава.

**Црква Рождества Христовог у Рашевици,
у изградњи**

ОРАШАЦ

Вазнесенски храм у Орашцу, недалеко од Марићевића јаруге, где је започео Први српски устанак, грађен је од 1868. до 1870. године, када је обављено свештеничко освећење. Аутор икона на иконостасу је познати српски сликар Стева Тодоровић. У црквену порту пренети су 1994. године земни остаци кнеза Теодосија Марићевића, једног од организатора Првог српског устанка. Црква у Орашцу имала је звоник „на преслицу“, као наше приморске цркве.

РУДОВЦИ

Храм Вазнесења Господњег у Рудовцима почео је да се гради 1938. године. Међутим, Други светски рат спречио је наставак радова. Атеистичка задртост послератне власти у Југославији није дозволила наставак радова све до 1989. године, када је 13. августа, епископ шумадијски др Сава осветио темеље. Црква је завршена 1994. године и 20. септембра је освећена од епископа шумадијског др Саве. Аутор пројекта, у српско-византијском стилу, је архитекта Отон Урбан.

СОПОТ

Црква у Сопоту подигнута је 1935. године, према пројекту Василија Андросова. План је готово идентичан са црквом у Сибници, с тим што је звоник упадљиво нижи и што је полихромија фасада умеренија. Озидана је од заоставштине (200.000 динара) београдског јувелира Михаила Јефтовића. Цркву је осветио, 1. новембра 1936, патријарх српски Варнава.

Сопотска црква има правоугаону основу са јако истакнутим бочним певницама и олтарском апсидом. Изнад централног дела наоса диже се пространо осмострано кубе на коцкастом постољу. Хор и четвртасти звоник са мањом куполом изнад су припрате. Фасаде су обрађене малтером и оживљене наизменичним смењивањем степенасто увучених у масу зида удубљења са полукружним завршетком и мирних површина зидног платна, као и низом слепих аркада на певницама и апсиди, које подупиру витки полустубићи. Вертикализам грађевине ублажен је хоризонталним профилисаним венцима који фасаду деле на три појаса. Црква подсећа на српске средњовековне храмове моравског стила. Иконостас је украшен дуборезом са елементима моравске пластике. Иконе су рад Александра Дикија.

СТРИЖИЛО

На гробљу у Стрижиљу црква Вазнесења Господњег почела је да се гради 1977. године. Освећена је 31. маја 1981. године од епископа шумадијског др Саве.

СУВАЈА

У темнићком селу Суваји Вазнесенска црква подигнута је 1994. године, када је и освећена од епископа шумадијског др Саве. Аутор икона на иконостасу је Адонис Стергиу. Црква је опремљена врло квалитетним мобилијаром.

Храмове ђосвећени Силаску Свешћој Духа

БАЋЕВАЦ

Баћевачка црква завршена је 1882. године, када је и освећена од митрополита српског Михаила. Претпоставља се да је аутор извођачког пројекта Драгутин Милутиновић. У основи цркве је слободни крст, који чине главни и попречни брод, са полукружном апсидом на источном делу и припратом и хором на западној страни. Централни простор покрива велико кубе, док се изнад олтарског простора и припрате дижу два мања. Упркос примене различитих стилских мотива, црква у Баћевцу по безорнаменталном третману фасада и слободној диспропорцији кубета, у суштини је необавезна, романтичарска компилација српског средњовековног

наслеђа. Иконе је насликао 1911. године сликар М. Марковић. У данашњем храму у Баћевцу налазе се делови иконостаса, појединачне иконе, свећњаци, путири, крстови и старе богослужбене књиге штампане у Москви крајем XVIII века, пренесене из старије цркве брвнаре, која је у овом селу подигнута на каменим темељима 1839. Посебан звоник изграђен је 1963. године.

ГОРЊИ КАТУН

Храм посвећен Св. Тројици у Горњем Катуну почео је да се гради 1991. године. Иницијатор и организатор зидања ове цркве био је протојереј-ставрофор Миливоје Ђирић, који је изгубио живот у бомбардовању Варварина од НАТО-авијације, 30. маја 1999, на Духове. Радови су у завршној фази.

ЈОВАЦ

Јовац је храм Силаска Св. Духа добио 1892. године. Како се у њему налази нешто старији иконостас, овде је и раније постојала црква. После генералне обнове, цркву је 20. септембра 1992. године осветио епископ шумадијски Сава. Поред цркве био је споменик краљу Александру Карађорђевићу, који је порушен после Другог светског рата.

ЈУНКОВАЦ

Црква у Јунковцу је из 1866. године. Исте године освећена је од митрополита српског Михаила. Реч је о једнобродној грађевини, зиданој каменом, са звоником на западном делу. Данашњи иконостас постављен је 1923. године, док првобитни није сачуван.

КИЈЕВО

Ктитор цркве у Кијеву је врло угледни хиландарски архимандрит између два рата Рафаило (Стефановић), који је рођен у овом селу. Градња је окончана 1937. године. Освећење је извршио епископ моравички Дионисије. Храм има триконхалну основу са квадратном припратом на западу и тространом олтарском апсидом на истоку. Изнад централног простора је осмострано кубе. Фасаде су веома декоративно обрађене, са низом венаца, лукова, колонета и пиластера. Посебан звоник подигнут је 1988. године.

КОРИЋАНИ

Градња Светотроичке цркве у Корићанима је у току. Темеље је 1995. године осветио епископ шумадијски др Сава.

Храм Свете Тројице у Рогачи

КОРАЋИЦА

Храм Силаска Св. Духа у Кораћици осветио је 1858. године митрополит Србије Петар, када је завршено њено зидање. Ова црква је више пута поправљана и рестаурисана.

КРАГУЈЕВАЦ

Стара крагујевачка црква задужбина је кнеза Милоша Обреновића из 1818. године, о чему постоји запис на мермерној плочи са северне спољне стране. Има облик лађе са основом крста и без кубета је. Дугачка је 14, широка 7 и висока 8 метара. Сматра се да је била прва грађевина у Крагујевцу од тврдог материјала. Борећи се против турске заповести да се црква смањи, кнез Милош је подигао са западне стране дрвену паперту, као женски део, и још један дрветом покривени простор, који је уклоњен 1907. године. Утврђено је да је већи део икона на иконостасу рад Алексија Лазовића из 1818. године. Храм Силаска Св. Духа у Крагујевцу до 1835. године био је митрополитска катедра Мелетија Павловића и Петра Јовановића. Као придворна црква, била је сведок најзначајнијих историјских догађаја у Србији прве половине XIX века. Према пројекту Јована Илкића 1907. године дозидана је припрата и подигнут посебан звоник. Године 1998, храм је генерално обновљен.

ЛОВЦИ

Једна од цркава посвећених Св. Тројици у Шумадијској епархији, чија је изградња у току, налази се у селу Ловцима, које припада Багрданској парохији.

МАСКАРЕ

Према пројекту арх. Радослава Прокића, градња цркве Силаска Св. Духа у Маскарама, селу које припада Бошњанској парохији, је у току. Темље је осветио 1995. године епископ шумадијски др Сава.

РИБНИК

И у Рибнику, који припада Лођичкој парохији, започела је градња цркве посвећена Св. Тројици.

РОГАЧА

Црква у Рогачи, завршена 1934. године, дело је познатог руског архитекте Виктора Лукомског. Освећена је, 20. октобра 1935, од патријарха српског Варнаве. Основа цркве је у облику уписаног крста са једним великим осмостраним кубетом. Са истока је полукружна апсида и две мање нише, а на западу је припрата са хором. Испред припрате налази се крипта са костурницом српских ратника из Првог светског рата. Иконостас је из старе цркве - чат-

маре, која је у Рогачу пренета 1861. године из Барошевца.

СЕЛЕВАЦ

Храм Силаска Св. Духа у Селевцу подигнут је крајем треће деценије XIX века као брвнара од масовних храстових талпи, које су биле омалтерисане са унутрашње стране. Каснијом доградњом, изгубила је првобитни облик. Сачуване су иконе са првобитног иконостаса, веома успели рад Јање Молера. Зидни живопис радили су савремени сликари Матеја Минић и Боровоје Тошић.

ЦЕРОВАЦ (код Смедеревске Паланке)

Када је подигнута 1822. године, црква у Церовцу била је од брвана. Године 1862, споља је озидана цигом, а брвна су изнутра, преко летава, омалтерисана. Темљено је президана, без скидања кровне конструкције, 1974. године. Живопис је, након малтерисања, радио Димитрије Посниковић. Посебан звоник подигнут је 1968. године.

ЦЕРОВАЦ (код Крагујевца)

Црква посвећена Силаску Св. Духа у Церовцу, који је у саставу Десимировачке парохије, зида се неколико година, и већ је засведена.

Каленик

Година - XXII

Број - 1 (128) / 2000

Издавач - Српска православна епархија шумадијска

Излази шест пута годишње

Уређује Одбор

Главни и одговорни уредник - Драгослав Степковић

Заменик главног и одговорног уредника - Негослав Јованчевић

Уредништво и администрација - „Каленик“, 34000 Крагујевац, Крагујевачког октобра 67

Телефон - 034/332 642

Штампа - Stillart, Нови Београд, Алексе Дундића 10

Тираж - 3700 примерака

СТІ СТОФІНІ КАМЕНІЕМЪ ПОБИЕНІ СКОУАССЕ

